

[1]. COMTES I REIS DE NISSAGA ESTRICAMENT CATALANA

1. SIS SEGLES DE DINASTIA PRIVATIVA I NACIONAL AMB VINT-I-DOS SOBIRANS DE NISSAGA ESTRICAMENT CATALANA (844-1410).

Durant prop de *sis segles* (566 anys) Catalunya tingué *vint-i-dos sobirans propis*, alguns dels quals de relleu excepcional, havent davallat tots en ininterrompuda continuïtat i en línia successòria masculina directa de la dinastia troncal del *Casal de Barcelona*. Fou el comte *Sunifred I d'Urgell-Cerdanya* (834-848), nat a *Arrià*, prop de *Prada*, bressol de Catalunya a les contrades nord-pirinenques del *Conflent*, i fill del comte *Bel.ló*, personatge d'ascendència visigòtica de la casa pairal de *Campllong de Conflent*, cap del llinatge comtal establert a la veïna *Carcassona*, a mig camí entre Perpinyà i Tolosa (amb els casals del *Carcassès*, *Rasès*, *Coserans*, *Foix*, *Volvestre*, *Podaguès*, *Sabartès*, *Menerbès* i *Saissac*), i un dels sis o set que en temps de *Carlemany* posseïen el domini de la major part del territori occità com a funcionaris imperials gots sotmesos als francs, qui vers l'any 844 constituirà la soca de la *dinastia privativa i nacional de nissaga estrictament catalana* en ser beneficiat per la seva lleialtat i èxits militars amb el nomenament pel rei franc *Carles el Calb* comte també de *Barcelona*, *Girona* i *Besalú*, a més de *Narbona*, *Besiers* i d'altres cinc comtats satèl·lits (*Agda*, *Magalona*, *Nimes*, *Usès* i *Lodeva*), situats tots a la *Septimània* visigòtica o antiga *Narbonense* romana, que els textos hispànics anomenen *Gàl·lia Gòtica*, a l'altra banda de l'extrem oriental de la serralada pirinenca. I el llinatge brostat de *Bel.ló* subsistirà prop de *sis segles* (844-1410) després d'haver donat alguns regnats de llarga durada, casaments sovint afortunats, minoritats sense crisi i conflictes dinàstics rars.

2. QUATRE REGNATS DE GRAN DURADA I D'INUSITADA ESPLENDOR QUE PLEGATS OMLIREN DOS SEGLES JUSTOS.

Els regnats de major durada i d'inusitada esplendor foren els 45 anys de *Borrell II* (947-992), capdavanter en la defensa de les fronteres contra el poderós califat de Còrdova, artífex de la secessió eclesiàstica de les diòcesis catalanes enfront de l'arquebisbe de Narbona i autor i símbol de la independència de fet de Catalunya envers el poder franc en refusar la protecció del rei Hug Capet a canvi de vassallatge; els 41 de *Ramon Berenguer I, el Vell* (1035-1076), promulgador segons la tradició del nucli primitiu del codi feudal dels *Usatges*, el primer d'obtenir dels reietons andalusins de Lleida i Saragossa el pagament del tribut de les *paries*, que van servir per encunyar per primera vegada moneda d'or als regnes cristians d'Europa, i promotor de la repoblació de la Conca de Barberà i el Camp de Tarragona; els 63 de *Jaume I el Conqueridor* (1213-1276), forjador dels nous regnes per ell creats *ex nihilo* en terres de Mallorca i València, tot just conquerides a l'Islam i que obriren les portes a l'expansió marítima catalana per la Mediterrània; i els 51 de *Pere III el Cerimoniós* (1336-1387), instaurador de la institució de govern de la *Generalitat* i monarca agitat pels estralls de la *pesta negra* i les lluites amb Castella per l'hegemonia peninsular o amb Gènova per la pacificació de l'illa de Sardenya. Tots plegats ompliren dos segles justos, o sia poc més d'un terç de la durada total de la dinastia.

3. CINC REIS MÉS EIXAMPLEN ELS DOMINIS TERRITORIALS I MARÍTIMS I OCUPEN JUNTS UNA TERCERA PART DE LA DURADA DE LA DINASTIA.

Tampoc són gens negligibles els altres cinc monarques que també ultrapassaren els trenta anys de regnat, sense arribar però als quaranta, com és el cas de *Sunyer I* (911-947), tenaç defensor dels seus comtats enfront de les sovintejades expedicions de la flota del califa cordovès *'Abd al-Rahmān III* contra el litoral català; *Ramon Berenguer III el Gran* (1093-1131), qui havent heretat el comtat de *Besalú*, amb el *Ripollès*, el *Vallespir* i les comarques llenguadocianes contigües de la *Fenolleda* i el *Perapertusès*, pel seu casament amb Dolça I uní els seus comtats patrimonials

catalans amb el de la *Provença*, territori estès entre el Roine, la Durança, la Roia i el Mediterrani, encapçalant la branca provençal del *Casal de Barcelona*; *Ramon Berenguer IV el Sant* (1131-1162), arquitecte de la unió dinàstica amb el regne d'Aragó i reconqueridor de Lleida i Tortosa, darrers reductes sarraïns de la Catalunya Nova; el seu fill *Alfons I el Cast* (1162-1196), sobirà culte i prudent, sota el regnat de qui es consolidà el mot '*Catalunya*' per designar l'emergent entitat territorial catalana, s'adjudicà els comtats pirinencs del *Pallars* i *Rosselló*, i teixí els delicats lligams personals i dinàstics que podrien haver fet possible el vell somni dels comtes de Barcelona de bastir *ex novo* un estat occitano-català estès per tot l'arc mediterrani occidental, de Niça fins a Guardamar; i *Jaume II el Just* (1291-1327), rei de la confederació catalano-aragonesa i de Sicília, qui havent rebut la investidura papal de Còrsega i Sardenya, n'emprengué i n'assolí victoriosament la conquesta d'aquesta darrera illa contra pisans i genovesos, amb intervenció del seu fill, el futur *Alfons III el Benigne* (1327-1336). Acumulats tots els anys de regnat, gairebé ocupen una altra no gens menyspreable tercera part de la durada del *Casal de Barcelona*.

4. ALTRES SIS REGNATS DE CURTA DURADA, ALGUNS CARREGATS D'INFORTUNIS I DISSORT O DE DISBAUXA CORTESANA.

Contrariament, i marcats per algú malaguanyat esdeveniment o malaltia, els regnats de més curta durada, sense a penes arribar als deu anys, foren els de *Sunifred I* (844-848), mort probablement per uns francs tiradors en el decurs de la revolta indigenista de *Guillem*, fill del traïdor Bernat de Septimània; *Ramon Berenguer II el Cap d'Estopes* (1076-1082), qui coregnant amb força odi i tibantor pel repartiment dels dominis de l'herència a mitges amb el seu germà petit, *Berenguer Ramon II el Fratricida* (1076-1097), fou assassinat al terme de Gualba pressumptament per aquest segons la veu popular; *Pere II el Gran* (1276-1285), destre guerrer i gran cabdill, amb vint-i-dos anys de fecundes experiències polítiques i bèl·liques en les direccions peninsular, occitana i siciliana damunt la seva esquena en qualitat de procurador general i de lloctinent del reialme, però que just al moment d'accedir a la governació del país com a rei era ja un home madur, raó per la qual el seu regnat havia de ser forçosament breu; *Alfons II el Franc o el Liberal* (1285-1291), cap altra sobirà català no havia mort ni havia de morir tan jove, però, això no obstant, els curts sis anys de regnat foren d'una excepcional densitat política i diplomàtica, amb el reguitzell de negociacions a nivell internacional que haurien de fer possible més endavant la pau de *Caltabellotta* (1302) sobre la possessió de l'illa de Sicília; *Alfons III el Benigne* (1327-1336), home bo i pietós, de breu regnat de nou anys per la seva prematura mort, en plena juvenesa, a causa sobretot d'una precària salut per una malaltia crònica (hidropesia), que no l'hi impedí tanmateix ser el victoriós conqueridor de *Sardenya* quan encara infant, tot i que de rei hagué d'enfrontar-se a la revolta de la república lliure sarda de *Sàsser* i a la primera guerra contra les famílies genoveses dels *Dòria* i els *Malaspina* (1329-1336), a més de patir l'inici de la crisi demogràfica catalana desfermada amb '*lo mal any primer*' (1333); i *Joan I el Caçador, el Descurat i l'Amador de la Gentilesa* (1387-1396), mort als 46 anys descavalcat per un sobtat i estrany atac mentre caçava al bosc, deixant un regne escomès encara per la pesta i sota una corrupta gestió de la seva cort, abocada a la disbauxa dels refinaments cortesans, tot i que amb la contrapartida d'una gran florida literària, amb figures tan destacades, com *Bernat Metge*, primer humanista català, i *Francesc Eiximenis*, compilador de tot el saber en dogma i moral cristianes.

5. REEIXIDA POLÍTICA MATRIMONIAL AMB DAMES DE LES SOBIRANIES DEL MÓN FEUDAL D'OCCITÀNIA (867-1213).

Fins a la desfeta de *Murèth* (1213) sovintejà el recurs a les aliances amb les diverses sobiraniaes del món feudal d'*Occitània* (867-1213), tan pròxim al nostre, mitjançant afortunats casaments de filles que es donaren mútuament uns i altres sobirans de cases no només comtals,

ans també vescomtals. És el cas de *Borrell II*, qui maridà amb *Letgarda de Roergue* (952-997) i, en segones núpcies, amb *Eimeruda d'Alvèrnia*; també *Ramon Borrell I* desposà amb la intrigant *Ermessenda de Carcassona* (975-1058), durant la regència de la qual l'aristocràcia revoltada inicià el procés de feudalització de Catalunya enfrontant-se als monarques; i *Ramon Berenguer I* amb *Elisabet de Zuberó* (1039-1050), del llinatge vescomtal de *Narbona*, i en terceres esponsàlies amb *Almodis de la Marca* (1020-1071), dona d'una notable formació cultural, a qui associà al seu govern després d'haver-la segrestat quan encara era casada amb el comte *Ponç III de Tolosa*, tot repudiant la seva muller legítima; un cas apart fou el matrimoni el 1078 del malaguanyar *Ramon Berenguer II* amb *Mafalda de Pulla-Calàbria* (1060-1108), filla gran del duc normand Robert d'Hauteville, anomenat 'Guiscard'; *Ramon Berenguer III* maridat amb *Dolça I de Provença* (1095-1127), qui al casar-s'hi el 1112 aportà en dot al casal barceloní els dominis sobre els comtats feudals de la *Provença, Gavallda, Milhau, Carlat i Rodez*; i l'apassionat *Pere I el Catòlic*, desposat amb la desdenyada *Maria de Montpelhièr* (1180-1213), mare de *Jaume I*, qui n'heretà els seus drets jurisdiccionals sobre aquesta important ciutat llenguadociana.

6. COSMOPOLITES DESPOSORIS, SOVINT REEIXITS, AMB PRINCESES DE PAÏSOS LLUNYANS (1234-1431).

Després de *Murèth*, el cosmopolitisme en els enllaços reials, sovint també reeixits, anà adreçat vers princeses de països tan llunyans com *Violant d'Hongria* (1216-1251), filla del rei hongarès Andreu II i néta de l'emperador llatí de Constantinoble, *Pere I*, dóna d'una gran intel·ligència, que esdevingué la segona i influent esposa (1234-1251) de *Jaume I el Conqueridor*, havent-li acompanyat en moments decisius, com ara la conquesta de la ciutat de València i proporcionat els drets sobre un comtat flamenc i els territoris que els avis de la reina tenien a Nemours i Borgonya, a més d'una important suma de diners; *Constança de Sicília* (1247-1302), filla i hereva del rei sicilià, casada amb *Pere II el Gran*, matrimoni (1276-1302) que permeté d'estendre la influència catalana a la Mediterrània en perjudici de França; *Blanca d'Anjou* (1280-1310), princesa angevina molt religiosa, filla de *Carles de Nàpols*, esposa segona (1295-1310) de *Jaume II el Just*, amb qui tingué deu fills, sent el seu casament la moneda de canvi per a la renúncia del seu pare als drets sobre la corona d'Aragó; *Maria de Lusignan* (1273-1319), germana gran del rei de Xipre, tercera muller (1315-1319) de *Jaume II*, sovint malaltissa; *Maria de Navarra* (1329-1347), filla de la reina navarresa *Joana II*, i primer matrimoni (1338-1347) de *Pere III el Cerimoniós*; *Elionor de Portugal i Borgonya* (1328-1348), filla del rei portugués *Alfons IV* i segona muller (1347-1348) del mateix rei *Pere III*, que morí al poc temps víctima de la pesta negra; *Elionor de Sicília* (1325-1375), hereva dels drets a la successió del regne sicilià i sobre els ducats d'Atenes i Neopàtria, tercera esposa (1349-1375) del *Cerimoniós*, a la política del qual hi donà un suport decisiu, acompanyant-lo en l'expedició a Sardenya, el 1354-1355; *Matha d'Armanhac* (1347-1378), filla del comte gascò *Joan d'Armanhac*, casada (1373-1378) amb el futur *Joan I el Caçador*, havent ajudat amb les seves dots diplomàtiques el seu sogre *Pere III* a la reintegració del regne de Mallorca i a la pacificació entre els bàndols nobiliaris rivals valencians; *Violant de Bar* (1365-1431), filla del duc *Robert de Bar* i de la germana del rei de França *Carles V*, esdevinguda segona muller (1380-1431) de *Joan I* i reina de gustos refinats i afecionada al luxe i a malbaratar els precaris béns de la monarquia catalana; i *Maria de Luna* (1357-1406), hereva del comtat aragonès de Luna i també de la senyoria de Sogorb, primera esposa (1372-1406) de *Martí I l'Humà*, dama senzilla, però de gran caràcter, que sabé fer-se càrrec de la regència del país en trobar-se absent el seu marit a Sicília i a qui sovint acompanyà en els continus desplaçaments d'un lloc a l'altre dels regnes de la corona; fou mare de quatre fills, dels quals

només superà la infantesa el malaguanyat hereu *Martí el Jove*, rei de Sicília, mort per haver emmalaltit de febres a Sardenya després de la victòria de *Sant Lluri*.

7. DESAFORTUNATS ENLLAÇOS REIALS AMB PRINCESES CASTELLANES PER ANUL·LACIÓ O BÉ PER CAPTENIMENT INTRIGANT (1221-1335).

En contrast amb l'anterior reeixida llista, les tres ocasions després de *Murèth* en què la política matrimonial dels reis catalans anà a cercar princeses a Castella, foren extremament desafortunades. Així passà amb *Elionor* (1202-1244), filla d'*Alfons VIII* de Castella, primera muller (1221-1229) de *Jaume I el Conqueridor*, uns quants anys més gran que no ell i ben aviat allunyada del seu costat, fins aconseguir-ne l'anul·lació del vincle per raó de parentiu en grau aleshores prohibit. També amb una altra *Elionor* (?-1359), germana d'*Alfons XI* de Castella, dona intrigant, autoritària i ambiciosa, casada (1328-1335) amb *Alfons III el Benigne*, de qui obtingué la donació d'exorbitants senyories territorials al reialme valencià per als seus fills Ferran i Joan, en acabat confiscats pel successor al tron, *Pere III*, recelós i enemistat amb la seva madrastra, mesura que podia haver provocat l'enfrontament amb el monarca castellà, atès que la reina, molesta i airada pels retrets que al respecte formulà la delegació valenciana davant *Alfons III*, tot dient-li que el seu germà, el rei *Alfons de Castella*, en cap cas ho hauria consentit, el monarca oposà l'autoritarisme castellà al sentit de llibertat dels catalans amb aquesta sentència lapidària: '*Reyna, el nostre poble és franch e no és així subjugat com és lo poble de Castella; car ells tenen a Nós com a senyor, e Nós a ells com a bons vassalls e companyons*'. I, finalment, amb *Isabel* (1283-1328), filla de *Sanç IV de Castella* i de *Maria de Molina*, primera esposa (1291-1295) de *Jaume II el Just* quan sols comptava vuit anys, matrimoni només civil i que pocs anys després, sense haver-se consumat encara, fou anul·lat per manca de dispensa papal i trencament dels pactes amb el rei castellà signats a Monteagudo (Sòria) el novembre de 1291, pels quals es confirmaren les fronteres entre tots dos regnes, a més de repartir-se les zones d'influència respectives a Barbaria (Marroc) amb frontera comuna en el riu Muluia.

8. POCS ESPONSALICIS AMB DAMES DE LA NOBLESA DEL PAÍS, ALGUNS SENSE DESCENDÈNCIA (1027-1409).

I en el balanç final poques esposalles, doncs, amb dames del país. Amb prou feines poden comptar-se amb els dits de la mà les reines d'origen autòcton: *Guisla de Lluçà* (1012-1079), del llinatge de magnats del comtat d'Osona i segona esposa (1027-1035) de *Berenguer Ramon I el Corbat*; *Elisenda de Montcada* (1292-1364), quarta muller (1322-1327) de *Jaume II*, amb qui no tingué descendència, filla del senescal *Pere de Montcada*, senyor de la baronia d'Aitona, i fundadora del monestir de monges clarisses de *Pedralbes*, a Barcelona; *Teresa d'Entença* (1301-1327), comtessa d'*Urgell* i vescomtessa d'*Àger* (1314-1327), reneboda del comte *Ermengol X d'Urgell*, qui havia disposat la incorporació del comtat d'*Urgell* a la corona mitjançant el casament d'ella (1314) amb el futur rei *Alfons III el Benigne*, no havent però esdevingut reina pel fet de morir cinc dies abans del coronament del seu espòs, i princesa que es féu creditora de l'efusiu elogi del cronista *Ramon Muntaner*: '*...e fo de les pus sàvies dones del món, que de la sua saviesa se poria fer un gran llibre, e fo molt bona crestiana, e que féu molt de bé en sa vida e honor a Déu*'; *Sibil·la de Fortià* (1350-1406), filla de la petita noblesa empordanesa i quarta esposa (1377-1406) del *Ceremoniós*, prodigà favors al seu germà Bernat i contribuí a enverinar les tibants relacions entre el rei, d'una banda, i l'infant *Joan* i la seva esposa *Violant de Bar*, de l'altra; i *Margarida de Prades i de Cabrera* (1387-1429), rebesneta de *Jaume II*, segona muller (1409) del rei *Martí I l'Humà* en un intent desesperat, tot i que frustrat, d'aconseguir la desitjada descendència perquè no s'extingís definitivament el *Casal de Barcelona*, tanmateix havent enviudat la reina al cap només de nou mesos de casada. És per això que l'extinció acabà per

arribar de manera inexorable, donant pas a la crisi successòria que a través del polèmic *Compromís de Casp* (juny 1412) entronitzà a *Catalunya* (1412-1519), *Sicília* (1412-1519), *Navarra* (1425-1479) i *Nàpols* (1442-1519), la dinastia reial castellana bastarda dels *Trastàmara*.

9. DE 'COMITES BARCINONENSIS' A 'PRINCEPS ARAGONENSIS' DESPRÉS DE TRES SEGLES DE PUDOR LEGALISTA PER ERIGIR-SE'N REIS (878-1162).

Ara bé, des que la marxa cap a la independència política respecte del poder franc restà encetada amb *Guifré I* en alçar-se com a primer comte que convertí en hereditàries la dignitat i les funcions comtals, durant prop de tres segles, entre 878 i 1162, un cert pudor legalista privà els onze comtes catalans primigenis d'erigir-se amb el *títol reial*, tot i llur *independència de fet* i malgrat haver-ne exercit la potestat règia sense entrebancs, fruïnt de plens poders en l'atorgament de tota mena de drets públics: promulgació de preceptes, concessió d'immunitats i drets a nobles i clergat, defensa militar i administració judicial i fiscal. Calgué esperar, doncs, la iniciativa del comte *Ramon Berenguer IV* (1131-1162) perquè els successius sobirans catalans puguin ostentar un títol reial. Preocupat aquest comte per neutralitzar les pretensions hegemòniques de Castella sobre Navarra i el rerepaís format pel veí regne aragonès, on ja les tropes d'*Alfons de Castella* n'havien ocupat la vall de l'Ebre, inclosa Saragossa, amb *Ramir II el Monjo*, germà del sobirà aragonès i navarrès *Alfons I el Bataller* (1073-1134) mort sense successió directa, pactà a Barbastre l'agost de 1137 el seu futur casament amb l'única filla d'aquest tinguda de l'enllaç a Jaca amb *Agnès* (1135), una dama de la casa de *Poitou*, a la fi d'intentar tenir descendència per al tron aragonès. Tot just nounada a finals de 1136, el matrimoni de la cobejada infanta *Peronella* (1136-1173) amb el comte català no va tenir lloc fins al 1150, a la seu de Lleida, quan ella devia tenir dotze anys i ell poc més de trenta. I si bé el comte català no rebé de *Ramir* la dignitat reial per haver-la conservat fins a la seva mort (1157) en retirar-se a la vida contemplativa monàstica a Sant Pere el Vell d'Osca, sí que li atorgà la propietat i la sobirania del regne aragonès, encomanant-li els homes perquè el tinguessin com si fos el rei (*tanquam regi*), traspasant-li juntament amb el govern la jurisdicció, o sigui els drets feudals eminents sobre castells, fortaleses i honors, i així esdevingué de fet l'autèntic rei d'*Aragó*, fins i tot abans de maridar amb *Peronella*. '*Jo Ramir, per la gràcia de Déu rei d'Aragó, et dono a tu Ramon, comte de Barcelona i marquès, la meva filla per muller juntament amb tot el regne d'Aragó, íntegrament, tal com el meu pare Sanç, rei, i els meus germans, Pere i Alfons, el tingueren i retingueren, respectant-ne drets i costums. I t'encomano a tu tots els homes de l'esmentat regne amb homenatge i jurament de fidelitat*'.

10. ELS SUCCESSORS DE LA MULTISECULAR CASA COMTAL DE BARCELONA PRENEN EL TÍTOL DE REIS D'ARAGÓ (1162-1516).

Per respecte a la legalitat pactada i al seu sogre *Ramir II el Monjo*, que altre cop es retirà a la vida monàstica i continuà ostentant el títol reial, i també pel risc i la temença de provocar la cúria romana, que tenia com a propi el dret imperial de crear reis, *Ramon Berenguer IV* no va voler fer-ne mai ús d'aquest títol, havent-ne adoptat sovint el de '*Barchinonensis comes et marchio* (de Provença) *ac princeps Aragonensis*', amb la qual cosa els súbdits aragonesos no pogueren dir que tenien un rei foraster ni podien sentir-se ferits en la seva sensibilitat diguem-ne que nacional: '*Jo, dix lo comte, rep la donzella en aital manera que, aitant com jo viva no vull ésser apel.lat rei. Jo son ara ú dels mellors comtes del món e, si era apel.lat rei, no seria gens dels majors*'. Tanmateix, tot i no voler governar *tanquam rex*, d'aleshores ençà tots els seus successors el prengueren i es titularen *reis d'Aragó* en els documents cancellerescs, mentre que el títol primigeni de *comte de Barcelona*, del qual provenia la potestat règia exercida pels sobirans catalans durant els primers tres-cents anys, passà en segon lloc ja en temps del seu fill *Alfons I el*

Cast (1162-1196), atès que tot respectant la jerarquia dels títols fou investit rei d'Aragó, comte de Barcelona i marquès de Provença, per aquest mateix ordre. La intitulació comtal passà en quart terme durant el regnat de *Jaume I el Conqueridor* (1213-1276), rei com era d'Aragó, de Mallorca i de València, aquests dos darrers creats precisament per ell mateix. I, finalment, arribarà a ocupar el setè lloc en temps de *Pere III el Cerimoniós* (1336-1387), qui als títols reials anteriors hi afegí els de Sicília, Sardenya i Còrsega, aquest darrer purament nominal. És per tot plegat, tanmateix, que en la historiografia i en el coneixement popular els sobirans de Catalunya no són reconeguts com a tals, sinó com a *reis d'Aragó*. I encara bo que *Pere II el Gran* (1276-1285) s'assegurà que el títol comtal no es fes del tot fonedís en aprovar (1283) la constitució que diu '*Volem e atorgam que d'aquí avant, així en lletres com en cartes e en nostres segells, nós escrivam, nós e nostres successors, comte de Barcelona*'.

11. INSÒLIT HERETATGE DEL TRON ARAGONÈS A FAVOR DELS ORDES MILITARS A MÉS DEL PACTE D'ESPOSALLA (1131-1137).

El comte català *Ramon Berenguer IV* arribà a senyorejar el veí reialme d'Aragó no només pel pacte d'esponsalla (1137) amb la infanta *Peronella*, sinó també perquè li'n feren donació de tots llurs drets els mestres de l'orde de canonges regulars del *Sant Sepulcre* i de l'orde militar de l'*Hospital de Sant Joan*, ambdós per intermediació del patriarca de Jerusalem (1140), així com el mestre del *Temple* (1143), tots plegats instituïts hereus del regne a parts iguals segons el sorprenent i embullat testament d'*Alfons I el Bataller* ('*feita carta*' en 1131), conqueridor de *Saragossa* (1118), *Tudela*, *Tarassona*, *Calataiud* (1120) i *Mequinensa* (1133), qui deixà la successió a mans dels tres ordes militars, llavors estesos arreu de l'Europa cristiana gràcies als mèrits assolits a *Terra Santa*, en el ben entès que els hi deixà no en tant que ordes de cavalleria o comunitats religioses, sinó com a servidors dels *llocs sagrats* pròpiament dits (el *Sepulcre*, l'*Hospital* i el *Temple*), que n'eren els veritables i insòlits hereus. No havent acceptat uns i altres dels seus súbdits aquest testament, varen elegir sengles reis, *Garcia VI* per Navarra i *Ramir II el Monjo* per Aragó. Ara bé, tractant-se de *llocs sagrats* la responsabilitat última requeia en el patriarca de Jerusalem i la seqüela de tot plegat seria l'assentament dels ordes militars a Catalunya.

12. PACTE D'ESPOSALLA I ACORDS DE CESSIÓ DE DRETS AMB ELS ORDES MILITARS I LLUR LEGITIMACIÓ PER LA CÚRIA PAPAL (1137-1158).

Començats els tràmits diplomàtics per a fer renunciar llurs drets legals als ordes militars, l'entesa dels cavallers de l'*Hospital* i del *Sant Sepulcre* amb el comte català *Ramon Berenguer IV* es fonamentà en l'elegant ficció jurídica segons la qual ambdós hereus li confiaven els dos terços de l'heretatge per considerar-lo el més idoni administrador i defensor del país, principi que ajudà a la legitimació posterior per l'Església. Però també hi hagué la facultat d'obrir noves cases i la promesa de substanciosos botins a la vetlla mateix de les noves conquestes projectades en territoris de la Catalunya Nova. Pel que fa a l'acord amb els *templers* respecte a la renúncia sobre l'inassequible domini del terç restant de l'herència, negociat amb presència del legat cardenalici *Guido* s'aconseguí mitjançant un gruixut paquet de concessions i drets a favor de l'orde, que comprenia, entre altres, diversos béns al·lodials (castells de *Montsó* i *Montgaudi*, *Xalamera*, *Barberà*, *Remolins* i *Corbins*), el delme de tots els censos, rendes i usatges percebuts pel comte en els seus estats i en els territoris que conquerís, una pensió de mil sous a *Saragossa* i la cinquena part dels futurs botins en la lluita contra els àrabs. En definitiva, aquesta fou la lletra petita de l'envitricollat testament d'*Alfons I*, que encara hagué de vèncer la darrera trava interposada per la cúria papal en insistir a no renunciar obertament al llegat testamentari, i que tardaria ben bé quinze anys més en donar el seu reconeixement (1158), i fent-ho a més *de jure* sota el subterfugi segons

el qual el comte català hauria rebut el govern suprem directament de mans dels tres ordes, i no del conveni signat amb *Ramir el Monjo*.

13. UNIÓ DINÀSTICA PACTADA AMB UN SOBIRÀ ÚNIC PER A DOS ESTATS AUTÒNOMS ASSOCIATS, TOT CONSTITUÏNT UNA MENA DE CONFEDERACIÓ.

No obstant l'embolic per tot plegat, als ulls de tothom la *Corona d'Aragó* fou el resultat d'una *unió dinàstica pactada*, una '*unió matrimonial*' amb un sobirà únic per a dos dominis ben diferenciats, *Catalunya* i *Aragó*, cadascun dels quals conservà tothora la seva independència interna, la pròpia identitat i estructura polítiques, o sia el territori, la llengua, les lleis, els costums, les institucions i els governants respectius. I més encara, els corresponents naturals de cada estat tenien entre sí la condició d'*estrangers*. Tot i que pel seu dinamisme Catalunya pesà més que Aragó dins el context de la Corona, els sobirans catalans respectaren sempre les bases paccionades d'aquesta original organització política que, des de la primera meitat del segle *XII* i fins a començaments del segle *XVIII*, aplegava ambdós estats sense fondre'ls, i que de manera escaient ha estat designada pels historiadors com la *confederació catalano-aragonesa*, conglomerat de dos estats autònoms associats [*Catalunya* i *Aragó*], que més endavant, al llarg dels segles i amb avatars diversos, s'eixamplaria amb la integració dels nous regnes també confederats de *Mallorca* (1229), amb les illes adjacents d'*Eivissa* (1235) i *Menorca* (1286), i de *València* (1240), dos estats *per se*, creats *ex nihilo* i políticament autònoms per voluntat de Jaume *I*, més la senyoria de *Montpelhièr* adquirida per aquest monarca gràcies a herència materna (1213-1349), afegint-hi ensems els regnes *Dellà mar*, és a dir, *Sicília* (1285), *Sardenya* (1329) i *Nàpols* (1442), a Itàlia, i els ducats d'*Atenes* i de *Neopàtria*, a Grècia, primer sota el domini de Sicília (1312-1377) i, en acabat, sota l'efímer poder metropolità de Catalunya-Aragó (1377-1390).